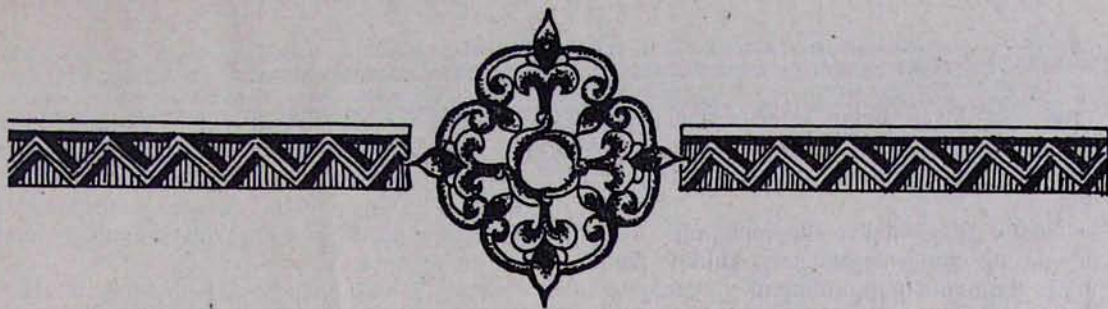

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱՐՅԱՆԻ ԵՎ ՌԻՏԻՔԻ ՎԻՄԱԳՐԵՐԸ

ՆՈՐ ՌԻՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի հրատարակչությունը վերջերս լույս ընծայեց «Դիվան հայ վիմագրության» ժողովածուի հերթական՝ 5-րդ պրակը, որը կազմել է ծանոթագրել է անվանի վիմագրագետ Սեդրակ Բարխուդարյանը: Պրակն ընդգրկում է պատմական Հայաստանի Արցախ և Ուտիք նահանգների տարածքում սփռված հայատառ արձանագրությունները, որոնք պետեղված են «Դիվան»-ում գիտական հրատարակության երեք բաղկացուցիչ մասերով՝ վերծանություն, գրչագիր և լուսանկար: Անհրաժեշտ նկատված տեքստերը ծանոթագրված են:

Վիմագրերն ընդգրկում են Թ—ԺԸ դարերը: Շինարարական ու նվիրատվական, սոցիալ-իրավական ու հիշատակագրային արձանագրությունները չափազանց արժեքավոր տեղեկություններ են պարունակում Արցախի քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական, իրավական ու մշակութային պատմության վերաբերյալ:

Առանձնակի արժեք ունեն շինարարական վկայագրերը, որոնց շնորհիվ ճշտվում են բազմաթիվ պատմաճարտարապետական հուշարձանների կառուցման ժամանակը, շինարարության հեղինակն ու նվիրատուները: Մեծ թիվ են կազմում խաչքարերի կանգնեցման առթիվ փորագրված վիմագրերը: Բազմաթիվ արձանագրություններ մեզ տեղեկացնում են Արցախում գործող իշխանական տների գործունեության մասին:

Երևանի պետական համալսարանի հրատարակչությունը լույս ընծայեց Հ. Գ. Մանուչարյանի «Պողոս Տարոնացի» ուսումնասիրությունը, որը նվիրված է հայ նշանավոր մատենագիր, Մշո Առաքելոց վանքի վանահայր Պողոս վարդապետ Տարոնացու կյանքին ու գործունեությանը և նույն վանքի գրչության դպրոցի պատմությանը:

Ուսումնասիրությունը բաղկացած է առաջաբանից և յոթ գլուխներից:

Առաջաբանում խոսվում է Պողոս վարդապետ Տարոնացու կենսագրության և տվյալ ժամանակաշրջանի Հայաստանի հասարակական-քաղաքական իրավիճակի մասին:

Գրքի հաջորդ մասերում հեղինակը խոսում է Հայաստանը սելջուկ-թուրքերի կողմից ավերիչ արշավանքների ենթարկվելու, Բյուզանդական կայսրության՝ ընդդեմ Հայաստանի վարած նվաճողական ձգտումների, հայ ժողովրդի դավանափոխության ու ընդհանրապես Հայաստանի խաչառ վերացման քաղաքականության և բազմաթիվ այլ հարցերի մասին: Այստեղ հեղինակը մասնավորաբար ներկայացնում է պատմական Սասունը ԺԱ—ԺԲ դարերում և Մշո Առաքելոց վանքը, որի հիմնադիրն է եղել Ս. Գրիգոր Լուսավորիչը:

Այնուհետև Հ. Մանուչարյանը հանգամանորեն խոսում է Առաքելոց վանքի գրչության կենտրոնի և հատկապես վերոհիշյալ վանքի վանահոր՝ Պողոս վարդապետ Տարոնացու մասին, որին ժամանակակիցները

սրբացրել են և տվել «Մեծ իմաստասեր», «Երկրորդ Լուսավորիչ Տանն Հայոց», «Վեմ աղամանդյա ընդդեմ հերձվածողաց» կոչումները:

Պողոս վարդապետ Տարոնացուց մեկ են հասել մի քանի աշխատություններ՝ բազմաթիվ ընդօրինակություններով, որոնցում ակնհայտորեն երևում է դավանաբանական վեճերի և ժամանակի հասարակական-քաղաքական անցողիկների նկատմամբ Պողոս վարդապետ Տարոնացու դիրքորոշումը: Հ. Մանուչարյանն իր ուսումնասիրության մեջ տալիս է նաև վերլուծություններ Պողոս վարդապետ Տարոնացու աշխատությունների, խոսում նրա դավանաբանական վերլուծությունների, Քրիստոսի ծննդյան և մկրտությունների մասին: «Այս առթիվ կատարում է տոմարական բարդ հաշվումներ՝ իրար կուգադրելով արաբական, մակեդոնական, եգիպտական, աթենական, բուքարեստական, կապադոկյան, վրացական, հունական, հռոմեական, ասորական և հայկական համապատասխան ամիսները», գրում է Հ. Մանուչարյանը:

Իր աշխատություններում Պողոս վարդապետ Տարոնացին քննադատական մոտեցում է ցուցաբերել դեպի վանական աղանդավորական շարժումները՝ դրանք համարելով հայ իրականությանը խորթ երևույթներ:

Հ. Գ. Մանուչարյանի սույն աշխատությունը մի նոր լուսաբանում է Պողոս վարդապետ Տարոնացու գործունեության և Մշո Առաքելոց վանքի գրչության դպրոցի պատմության: Աշխատությունը գրված է բանասերի հմուտ գրչով:

ՌԱՖԱՅԵԼ ԻՍՐԱՅԵԼՅԱՆԻ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ

Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի արվեստի ինստիտուտը վերջերս լույս ընծայեց «Ռաֆայել Իսրայելյան» (հոդվածներ, ուսումնասիրություններ, ակնարկներ) ժողովածուն: Այն ընդգրկում է ակնաւոր ճարտարապետի հրատարակված և անտիպ գործերից հոդվածներ հայ դասական և ժամանակակից ճարտարապետության, կիրառական արվեստի հարցերի մասին, ինչպես

նաև նրա ակնարկները, գրախոսություններն ու գրական փորձերը վանապան բնագավառների վերաբերյալ: Գրքում պետեղված են նաև Ռ. Իսրայելյանի ճարտարապետական կառույցների և նախագծերի լուսանկարներն ու ցանկերը:

Ժողովածուն կազմել և խմբագրել են Լևոն Բաբայանը, Լևոն Չորյանը և Լևոն Հախվերդյանը:

Ժողովածուն բացվում է «Խմբագրության կողմից» էջով: Այնուհետև «Ժողովրդական ճարտարապետը» վերնագրի տակ Լևոն Բաբայանը ներկայացրել է հայ ակնաւոր ճարտարապետի կյանքն ու գործունեությունը, համառոտակի խոսել նրա աչքի ընկնող կառույցների մասին: Բարձր գնահատելով Ռ. Իսրայելյանի ճարտարապետական գործերի արժանիքները, Լ. Բաբայանը նշում է նրա տեղն ու դերը հայ նշանավոր ճարտարապետների շարքում:

Թերթելով ժողովածուի էջերը՝ ընթերցողն ապրում է այն պոզիցիայում, ինչ ունեցել է ակնաւոր ճարտարապետն ինքը՝ դեպի իր հայրենիքն ու ժողովուրդը տածած իր սիրով և ակնածանքով:

«Գրել որևէ ժողովրդի ճարտարապետության մասին՝ նշանակում է խոսել այդ ժողովրդի մասին, նրա պատմության ու ճակատագրի մասին. մեր պատկերացմամբ, հայ ճարտարապետությունը վարձացել, ծաղկել է մեր ժողովրդի հետ, տարել նրան վիճակված փորձությունները, մեծ աղետների ժամանակ կրել մարդկանց ճակատագիրը՝ կործանվել կամ սփռվել աշխարհով մեկ»:

Նշանավոր ճարտարապետի՝ հետագա սերունդներին ավանդած ակնառու կառույցներից են Հաղթանակի հուշարձանը, «Արարատ» տրեստի մառանները, Սարդարապատի հերոսամարտին նվիրված համակառույցը և թանգարանի շենքը, Նյու Յորքի Ս. Վարդան Մայր եկեղեցին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի շրջափակում կառուցված Հայ նահատակաց հուշարձանը, վանական հուշակառույցներ, խաչքարեր և այլ շինություններ:

Գրքում տեղ գտած հոդվածները, ակնարկներն ու գրական գործերը վկայում են, որ Ռաֆայել Իսրայելյանը նաև խոսքի վարպետ է: Նրա լեզուն հստակ է ու պատկերավոր:

